

טבלת השימון

הספר „טבלת השימון“ לאדם זרטל, * הוא ספר-ביכורים למחברו. כמה מן הסיפורים כבר הופיעו ב-במות ספרותיות שונות. סיפור זה-כותרת, שהוא הארוך והאמביציוזי שבין סיפורי הקובץ, הוגש להתח-רות הסיפור הקצר מטעם כתבי-העת „קשת“ וזכה בציון לשבח. הספר כולו כולל שבעה סיפורים, מהם קצרים יותר ומהם ארוכים יותר. לא כל הסיפורים שווים באיכותם. נראה לי, כי הטובים שבהם הם דווקא הקצרים, אלה שלא ניכרים בהם לבטיו של סופר הצועד את צעדיו הראשונים. הנה, למשל, ה-סיפור הקצר ביותר שבאוסף, „ה-נחש“. זהו תיאור חד, רב עוצמה, ריאליסטי ופסיכולוגי כאחד, של אדם המת מנכישת נחש. הסיפור פותח בתיאורו של איש היושב, לבדו, לנוכח מדורה דועכת. הוא נשען אחורנית על ידיו, ולפתע הוא חש בדבר מה רך, מתנועע; ולפני שהוא תופש בחושיו ובמח-שבתו, מהו עצם חלקלק זה, ולפני שהכרת הסכנה המאיימת תודרה למוחו — „ננעץ קוץ גדול וכואב“ בתוך ידו. תגובתו הראשונה של האיש היא רמיסת הנחש. תגובתו השנייה — הרגעה עצמית. הוא מבקש לשכנע את עצמו, כי היה זו רק שפיפון, ולא אפעה. מכיוון שבזעמו רמס את הנחש עד שזה הפך לגוש חסר צורה, נטול סימני הכר, שוב לא נשארה אפשרות של זיהוי — מלבד הרגשתו הברורה מאוד של האיש, הרגשה שעליה הוא מסרב לתת לעצמו דין וחש-בון, כי אכן היה זה אפעה; וכי אחת דתו למות. משך כל הסיפור כולו (המצטמצם, אגב, בשישה עמודים בלבד) אין אנו לומדים את שמו של האיש. הוא קרוי „האיש“ סתם. אף אין אנו לומדים עליו פרטים. אין אנו יודעים, מה מקצועו, מה גילו, מה מראהו. מ-תוך התיאור רק מסתבר לנו, כי האיש יצא לטיול, לבדו. וכאשר הוא מנחם את עצמו, ומבקש להמ-עית בעיני עצמו את הסכנה ה-מאיימת עליו, הוא אומר כי הוא אדם צעיר וחזק. הסיפור מתרכז רק בנושא האחד — נכישת הנחש והמוות האיטי והבלתי-נמנע שבא בעקבותיה. גם ההערות המעטות של האיש על עצמו, ושל המספר על האיש, קשורות בנושא זה. כאשר האיש מתאר את עצמו כ-אדם צעיר וחזק, הוא מבקש לומר בזאת כי אך אבסורד הוא שנכישת נחש קטן תכריע למוות אדם תוסס ומלא עון. טיולו של האיש, טיול של יחיד, וצידו האישי, כגון תר-מיל, מימיה, וכדומה — אף אלה אינם מובאים אלא ביחס לאפיוודה המרכזית. העובדה שהוא מטייל לבדו, טעונת משמעות מכיוון ש-בשל כך הוא נשאר מופקר לגורלו ומת מוות נורא. גם לתרמיל תפ-קיד בהארט המצב: תחילה נושא אותו האיש ללא מאמץ. בהדרגה הנשיאה הולכת וקשה עליו. וכאשר הוא מתמוטט ולא קם עוד, הוא רואה את תרמילו שנשד' מכתפו ואין לו עוד כל אפשרות להגיע אליו. כך גם דיבוריו של האיש לעצמו, ומחשבותיו, כולם סובבים על נושא אחד. הכאבים והסבל ה-גופני, המתגברים בהדרגה, ממלא מבטלים כל אפשרות של מחשבה אבסטרקטית על עניינים שברומו של עולם. שוב ושוב חוזר האיש על הרעיון, שהיה זה רק שפיפון. הוא אומר לעצמו שצריך להתאמץ, להגיע לכביש. הוא רואה בזוועה את ידו הצבה, שאבדה כל צורה של יד אנושית, ובשל הכאבים ה-איומים מו-חיל לשנוא אותה, והוא מספר לעצמו שהוא לא צריך את היד הזאת, שאפשר לקטוע אותה. המלחמה של האיש כנגד גופו, נסיונותיו הנואשים להצלת חייו, הכאבים העזים המתחילים למלא את כל קיומו, ההשתנות האיטית של הגוף כולו לגוש מעורר אימה וסלידה — כל אלה מתוארים בצו-רה עניינית, תוך המעטה שמדעת בחשיבות המתרחש. וכאן מקור ה-עוצמה שבסיפור.

סיפור אחר, שעלה יפה בידי ה-מחבר, הוא „הפגישה“. בן נוסע אל אביו שהחש עם התקף-לב פתאומי אל בית-החולים, ותווה ב-מותו של האב. שנים הלפו, מאז נפגשו השניים לאחרונה. האב, יו-סף, הוא חבר קיבוץ — ממיסדיו הוותיקים של הקיבוץ ודמות מרכז-ית בו. הבן, יהושפט, עזב את הקיבוץ, משום שהקיבוץ סירב ל-ש-לוח אותו ללמוד באוניברסיטה. יהושפט יצא ללמוד על דעת עצמו, ובכך קרע את עצמו מן הקיבוץ ומן האב. אמו מתה בעודו ילד קטן, על כן לא היה מי שיעמוד בין האב לבן וירכך את ההתנגשות שביניהם. שנים הלפו מאז. מנהגי הקיבוץ השתנו. רבים קיבלו רשות רשמית ללמוד. רבים מן הבנים עז-בו, והם באים, עם נשותיהם ובני-הם, לבקר את הוריהם בקיבוץ. יהושפט למד, קיבל את התואר, זכה בעמדה, נשא לו אשה והפך בעצמו אב לילד — אך יוסף לא שינה את דעותיו. מעולם לא הת-ראה עם הבן, לא הכיר את כלתו ונכדו. עתה, על סף המוות, הוא סבור ששגה. הוא סבור שלא היתה לו רשות להתאכזר בנוקשות רבה כל כך אל בנו היחיד. הוא סבור, שלא היתה לו רשות לבטוח תמיד בצדקתו הוא ובטעותם של אחרים. הוא בהחלט מתקבל על הדעת. עתה, בסוף הדרך, נראים הדברים באור אחר. השנים הארוכות שהלפו בבדידות ותוך הינרות מקשרי ה-משפחה הקרובים ביותר הן אבו-רות; אי אפשר יהיה לחיותו שנית, בדרך אחרת. מעניינת היא תגובת הבן יהושפט לוויזיו האחרון של האב. בניגוד למה שאפשר היה לצפות, ברגע הראשון, אין הבן מתמלא רגשי שמחה, או הקלה, או פיוס. נהפוך הוא — הוא משתוקק שלא לשמוע ולא להבין את דיבורי אביו; הוא רוצה כי אביו יפסיק לדבר; הרגשת אכזבה מרה חודרת ליישותו. בהרהור שני מתקבלת תגובת הבן כסבירה. הוא סבל שנים רבות בשל זעמו של האב, שהיה נערץ ואהוב עליו. אמנם הוא לא הסכים לבטל את רצונו מפני רצון אביו; אולם אין עובדה זו גורעת מעמקותם של הרגשות שהגה לאב. והנה בא וידויו האחרון של האב לרוקן את סבלו מתוכו. מעתה שוב לא נבע סבלו מזעמו הצודק של חוזה ואידיאליסט, אלא מעקשותו של אדם המפחד להודות בשגיאות. לעומת סיפורים חזקים, ריאליס-

טיים, בעלי כושר חדירה פסיכולוגי ויכולת תיאורית, נכללים בקובץ גם סיפורים בלתי משכנעים, שניכרים בהם גישושי של סופר מתחיל. כזה הוא, למשל, הסיפור הראשון שבקובץ, „עפר דרכיך, ארצי“. ה-מחבר ניסה להיאבק כאן עם נושא מסובך ואמביציוזי, וגיבב פרטים מתמיהים ומוזרים, ויצר דמות מר-כזית שיש בה בעיות אך אין בה חיים. אספראנס היא אנגליה שהת-אסלמה ונשאה לרופא ערבי ארצי-ישראלי. לא משפחתה שלה (אביה היה קולונל בצבא הבריטי בארץ ישראל) ולא משפחתו שלו (משפ-חה ערבית עשירה ומיוחסת בירו-שלים) השלימו עם הנישואין הללו. תקופה קצרה לאחר שנישאו אס-פראנס והמיד, פרצה מלחמת ה-שיחרור, והשנים ובתם התינוקת נמלטו לרצועת עזה, שם חיו עד מלחמת ששת הימים. הסיפור עז-מו מתחיל אחר מלחמת ששת הי-מים. הסרן סלע הישראלי מספר בגוף ראשון על פגישתו עם אספי-ראנס, שנשארה עם בתה מילי ב-עזה, שעה שבעלה ברח למצרים. למעשה, אין הסרן סלע פוגש ב-אספראנס, כי אם היא באה לבית המושל המצרי לשעבר, ומציעה לו להתגורר בביתה. הוא שומע מפיה, פרקים פרקים, כנזח יד הסופר עליו, את תולדות חייה. מכיון ש-אספראנס אינה עוד צעירה, אינה יפה, ואף סיפורה, למרות כל האי-רועים המסקרנים שבו, מסופר בצו-רה בלתי מושכת להפליא — אין הסיטואציה של אספראנס המספרת וסרן סלע המאזין משכנעת במיוחד. בהמשך הדברים מתברר, שההזמנה לסרן הישראלי נבעה מתוך דאגת אספראנס לבתה מיליסנט. זו היתה אהובתו של מחמוד, צעיר מאירגון השיחרור הפלשטינאי. מחמוד נהרג במלחמה ומילי מתאבלת עליו וזו-עמת על הישראלים הכובשים. האם הזמינה את הישראלי לביתה, כדי שבתה תכיר ישראלי מקרוב, ו-תשכח את דבוקתה בעניין הערבי. האם, שלא היתה מאושרת בנישור-איה לערבי, רוצה כי בתה תחזור אתה לאנגליה, לעולם המערבי, ו-תשכח את המזרח על כל תלאותיו. הסיפור כולו מלא תמיהות וסתירות. במקום אחד מספרת אספראנס, כי בעלה ובתה הכניסו את מחמוד ה-ביתה, כדי להשפיל אותה, כדי לה-פוך אותה לשפחה שלו, כנקמה על כך שהיו לה יחסי אהבה חטופים עם קצין או"ם. אחר כך הפך מח-מוד למאהבה של מילי. פרשה זו (המשך בעמוד 7)

פנחס עשת — התהוות (ברונזה ועץ)

* הוצאת ספרית פועלים.

טבלת הישימון

(סוף מעמוד 6)

תמוהה בפני עצמה — האם, האב לא. הגיב כלל על חילול כבוד בתו, אפילו התרחק זה כבר מאשתו, בת לעם אחר? לא די בזאת: הנה במי-קוב אחר אומרת אספראנס למילי, כי משום שמחמוד בא לבית, הש-תבשו היחסים בינה לבין בעלה. והרי מחמוד הוכנס לבית, משום שהיחסים השתבשו. על מחמוד או-מרת אספראנס, כי הוא היה מושחת ופחדן. היא אינה מביאה ראיות, ושום דמות אינה מצטיירת בפני עינינו. למעשה, אין אף דמות תלת-מימדית בסיפור כולו. יש כאן, על קצה המזלג, בעיות שבנישואי אנ-גליה וערבי, פרשת היחסים בין ה-ערבים ליהודים בתקופת המנדאט ולאחר הקמת מדינת ישראל; מאבק בין אם לבת; מהות צבא אירגון ה-שיחרור; הרגשת איש צבא ישראלי בעיירה ערבית כבושה; וכל זאת במסגרת סיפור בן עשרים וחמישה עמוד. התבלינים הרבים הקדיחו את התבשיל.

סיפור בלתי משכנע אחר הוא „עד מתי רשעים“. זהו נסיון של תיאור אדם רע; ביתר דיוק, אדם געדר כל ערכי מוסר. רשעותו של דוד נובעת בעיקר מתוך האגוצני-טריות שבו, מתוך אי התחשבותו בבני אדם אחרים. אלא שגם כאן קצרה יד המחבר מלתת לנו תיאור התפתחות דמות תלת מימדית ובי-עלת היות. ואולי העובדה, שדוד פוגש לראשונה במיכל, אשתו ל-עתיד, כשהיא עושה את צרכיה ב-שדה הפתוח, חייבת להיות בעלת מטען סמלי — אך בשנים האחרו-נות הורגלנו לחפשיות רבה כל כך בספרות העולם, עד שכל הסיטו-אציות הנועזות בספרות העברית כבר אינן מוציאות אותנו משלוותנו. כאמור, סיפור הכותרת של הספר, „טבלת הישימון“, זכה בציון לשבח בהתחרות הסיפור הקצר מטעם כתב העת „קשת“. כמו שאר הסיפורים הטובים שבקובץ, סובב הוא סביב נושא מרכזי אחד.

אדם זרטל הוא סופר צעיר בעל אפשרויות, ויש לקוות שעקבות ה-בוסר וחוסר הבטחון, שניכרים עדיין בכמה מסיפוריו, ייעלמו בהדרגה.